

CHAQILKALYAN TOG‘LARIDAGI APOKARBONAT OLTIN MA‘DANLASHUVINING METASOMATIK O‘ZGARISHLARI VA GIDROTERMAL JARAYONLARI

Ochilov Iles Saidovich

Qarshi davlat texnika universiteti

“Geologiya va konchilik ishi” kafedrasi dotsenti (PhD)

ilyos ochilov@mail.ru

Annotatsiya: Maqolada Chakilkalyan tog‘larida rivojlangan apokarbonat oltin ma‘danlashuvining metasomatik o‘zgarishlari hamda gidrotermal jarayonlari tahlil qilingan. Tadqiqotlar davomida dekarbonatlashish, dolomitlashish, kalsitlanish, argillizitlashish va jasperoidlashish jarayonlarining bosqichma-bosqich rivojlanishi aniqlangan. Gidrotermokarst brekchiyalarining shakllanishi hamda ularning oltin minerallashuvi bilan o‘zaro munosabati yoritilgan. Metasomatik zonalarida kalsit, dolomit, kvars, gidroslyuda, kaolinit, gematit va getit minerallarining keng tarqalishi qayd etilgan. Olingan natijalar Chakilkalyan tog‘laridagi apokarbonat oltin ma‘danlashuvining Karlin tipidagi ma‘danlashuv bilan genetik yaqinligini ko‘rsatadi.

Kalit so‘zlar apokarbonat ma‘danlashuv, metasomatizm, gidrotermal jarayon, gidrotermokarst brekchiya, jasperoid, dolomitlashish, kalsitlanish, Chakilkalyan tog‘lari.

Kirish. Hozirgi kunda karbonat jinslar bilan bog‘liq oltin ma‘danlashuvlarini o‘rganish jahon geologiyasida muhim ahamiyat kasb etmoqda. Ayniqsa, Karlin tipidagi yashirin va mayin dispersli oltin ma‘danlashuvlari mineral-xomashyo bazasini kengaytirishda muhim rol o‘ynaydi. Chakilkalyan tog‘larida rivojlangan apokarbonat oltin ma‘danlashuvi geologik tuzilishi, mineralogik tarkibi va metasomatik jarayonlari bilan Karlin tipidagi ma‘danlashuvlarga o‘xshash xususiyatlarga ega.

Tadqiqotning maqsadi Chakilkalyan tog‘laridagi apokarbonat oltin ma‘danlashuvining metasomatik o‘zgarishlari va gidrotermal jarayonlarini tahlil qilishdan iborat.

Geologik sharoiti. Chakilkalyan tog‘lari Janubiy O‘zbekistonning muhim ma‘danli hududlaridan biri hisoblanadi. Hududda karbonat jinslar keng tarqalgan bo‘lib, ular turli tektonik buzilishlar va gidrotermal jarayonlar ta’sirida kuchli o‘zgargan.

Apokarbonat oltin ma‘danlashuvi asosan ohaktosh va dolomitlar bilan bog‘liq holda rivojlangan. Ma‘danlashuv zonalarida gidrotermal-metasomatik o‘zgarishlar bilan birga gidrotermokarst brekchiyalarning shakllanishi bilan xarakterlanadi.

Metasomatik o‘zgarishlari. Metasomatik jarayonlar bir necha bosqichlarda rivojlangan. Dastlab dekarbonatlashish jarayoni kuzatilib, kalsitning erishi natijasida

g'ovak va bo'shliq strukturalar shakllangan. Keyinchalik ushbu bo'shliqlar kalsit, gidroslyuda, kaolinit va gematit bilan to'lgan.

Dolomitlashish jarayoni kalsitning mikrodonali dolomit bilan almashinishi orqali amalga oshgan. Dolomitli metasomatitlar linzasimon tanalar hosil qilib, qalinligi 100 m gacha va uzunligi 600 m gacha yetadi.

Kalsitli metasomatitlar dolomitlar bo'ylab rivojlangan bo'lib, ular asosan mayda donali kalsitdan tashkil topgan. Bu zonalarda temir gidrooksidlari, getit va yarozit minerallari keng tarqalgan.

Gidrotermokarst brekchiyalar. Gidrotermokarst brekchiyalar asosan pelitomorf massiv ohaktoshlar bo'ylab rivojlangan. Ular izometrik va ellipssimon tanalar hosil qilib, markaziy qismlarida turli o'lchamdagi ohaktosh bo'laklari joylashgan.

Brekchiya sementi asosan kalsit, gidroslyuda va kaolinitdan tashkil topgan. Ayrim hollarda getit-gidroslyudali material ham kuzatiladi. Gomogenizatsiya ma'lumotlariga ko'ra kalsitli sementning hosil bo'lish harorati 126–212°S ni tashkil qiladi.

Jasperoidlashish jarayonlari. Chakilkalyan tog'larida jasperoidlarning kremniyli, karbonat-kremniyli va embrional turlari aniqlangan. Kremniyli jasperoidlarda kvars ustunlik qiladi. Karbonat-kremniyli jasperoidlarda esa kvars va kalsit taxminan teng miqdorda rivojlangan.

Embrional jasperoidlar gil-karbonat asosda kriptodonali kremnezem ajralmalari bilan xarakterlanadi. Jasperoidlashish jarayonlari gidrotermal flyuidlarning karbonat jinslar bilan intensiv o'zaro ta'siri natijasida yuzaga kelgan.

Xulosa. Chakilkalyan tog'laridagi apokarbonat oltin ma'danlashuvi ko'p bosqichli gidrotermal-metasomatik jarayonlar natijasida shakllangan. Dekarbonatlashish, dolomitlashish, kalsitlanish va jasperoidlashish jarayonlari ma'danlashuvning asosiy mineralogik-strukturaviy xususiyatlarini belgilaydi.

Gidrotermokarst brekchiyalarining keng tarqalishi va ularning oltin minerallashuvi bilan bog'liqligi mazkur hududning yuqori istiqbolli ekanligini ko'rsatadi. Tadqiqot natijalari Chakilkalyan tog'laridagi apokarbonat oltin ma'danlashuvining Karlin tipidagi ma'danlashuvlar bilan genetik yaqinligini tasdiqlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Ярбобоев Т.Н, Очилов И.С., Султонов Ш.А. Чакилкалян мегоблокининг апокарбонат олтин минераллашуви ва истиқболлари // “Замонавий шароитларда Ўзбекистон республикаси иқтисодиёти тармоқларини ривожлантиришнинг долзарб масалалари ва ечимлари” мавзусидаги халқаро илмий-амалий конференция материаллар тўплами Ўзбекистон Жиззах 2021 - 489-500 б.

2. Ярбобоев Т.Н., Очилов И.С., Султонов Ш.А. Метасоматические изменения пород при формировании апокарбонатного золотого оруденения

Чакылкалянского мегаблока // International Journal of Advanced Technology and Natural Sciences ISSN Узбекистана. – Навои 2021 - с. 9-17.

3. Ярбобоев Т.Н., Очилов И.С., Султонов Ш.А. Чакилкалян мегаблокидаги апокарбонатли олтин маъданлашувининг туркумланиши // Экология хабарномаси. Тошкент 2021. - №4. - 36-39 б.

4. Ярбобоев Т.Н., Султонов Ш.А., Очилов И.С. Роль окружающей среды в размещении апокарбонатного Золотого оруденения Чакылкалянского мегаблока (Южный Узбекистан)// Бюллетень науки и практики. - Москва 2021. Т. 7. №6. - с. 38-51.

5. Ярбобоев Т.Н., Очилов И.С., Султонов Ш.А. Типизация апокарбонатного золотого оруденения Чакылкалянского мегаблока // Горный вестник Узбекистана. - Навои, 2021. - №2. - с. 26-32.

6. Ярбобоев Т.Н., Очилов И.С., Султонов Ш.А. Чакилкалян мегаблокининг маъдан-магматик тизимлари ва уларнинг апокарбонат олтин маъданларига истиқболлари // Инновацион технологиялар Ўзбекистон.- Қарши 2021. - №2. - 15-20 б.